

TOLKIEN MESÉI ÉS VILÁGAI

Készítette: Orthmayr Flóra (Metaflora)

Németh Anikó, az idén megjelent *Tolkien világai* kötet magyar fordítója nem most dolgozik először Tolkiennal: három, a kilencvenes években megjelent könyv kapcsán is ismerős lehet a neve. Interjúnkban a korábbi munkáiról és az új kiadvány járványhelyzettel súlyosbított kihívásairól is kérdeztük.

Mi mindennel foglalkozol, illetve miket fordítottál eddig?

Magyar–angol–finn szakon végeztem az ELTE Bölcsészettudományi Karán, később angol szakos vezetőtanári tanfolyamot végeztem az ELTE CETT-en, emellett van újságírói végzettségem is. Most gimnáziumi tanárként vagyok főállásban, de rendszeresen vizsgázatok különböző nyelvvizsgaközpontokban. Így a fordítás az utóbbi években inkább kiegészítő tevékenység számomra. Korábban dolgoztam olvasószerkesztőként egy finn–magyar kétnyelvű kulturális folyóiratnál, voltam idegenvezető, vezettem nyelviskolát és pályázati irodát, főszerkesztőként dolgoztam egy könyvkiadóban, és persze sokat voltam szabadúszó is. Fordítóként több mint harminc éve publikálok, és eközben folyton változtak az arányok: eleinte főleg szépirodalmat fordítottam, Tolkien-művek mellett Irwin Shaw-novellákat, Norman Mailert, John Steinbecket, Charlotte Brontë-kisregényeket, verseket. Idővel egyre több szakirodalmat és ismeretterjesztő munkát kaptam fordítóként, emellett kitanultam a szerkesztést, a lektorálást is, így olyan változatos területekkel kerültem és kerülök most is kapcsolatba, mint az építészet, a nanotechnológia, a képzőművészet, a pszichológia, a gasztronómia, a gyermeklélektan, az etológia, vagy akár a buddhizmus, a botanika, a művelődéstörténet. Születtek közben önálló alkotásaim is, de ezek a másik szakmámhoz, a tanításhoz kapcsolódnak: írtam angol nyelvkönyvet gyerekeknek, amely alternatív tankönyv lett, később összefoglaló magyar nyelvtant, helyesírási szótárt és helyesírási tanácsadót, összefoglaló angol nyelvtant alap-, közép- és felsőfokon, de egy időben jelentek meg verseim is például az *Élet és Irodalom*ban. Az utóbbi 10-15 évben elsősorban építészeti szakfordítónak vallom magam. Legutóbb az a megtiszteltetés ért, hogy a nemrég elhunyt Szomjas György egy, a kortárs magyar építészetet bemutató filmsorozatának angol változatát lektorálhattam. A legismertebb munkáim persze nem ezek, hanem a bestseller-fordítások, amelyek filmadaptációik révén is népszerűek: ilyen a YA-irodalomhoz tartozó *Beavatott*-trilógia, vagy Nicholas Sparks felnőttek által is kedvelt *Őrangyala*.

Hogyan talákoztál először Tolkien könyveivel: olvasóként vagy fordítóként?

Fordítóként hamarabb került a kezembe Tolkien-mű, mint olvasóként, de aztán gyorsan bepótoltam ezt a műveltségbeli hiányosságomat. Olyan szerencsés voltam, hogy a 90-es évek elején az elsők között fordíthattam Tolkien meséit, valamint *A tündérmesékről* című esszéjét.

Az általad fordított Tolkien-könyvek közül többnek is van másik magyar fordítása: van, amelyiket előtted, van, amelyiket utánad fordította le más. Olvastad a másik fordításokat?

Valóban, most már egyedül a *Mythopoeia* című Tolkien-vers az, amelynek – tudomásom szerint – mindmáig egyetlen magyar fordítója vagyok.

Akkoriban nem olvastam el a mesék mások által készített fordításait, de ez nem valamiféle tudatos döntés vagy elhatárolódás volt, inkább csak így alakult. Jóval a megjelenésük után egyszer rászántam az időt, és összehasonlítottam a mesefordításaimat csak úgy a magam kedvére Göncz Árpád és Békési József változatával. Érdekes volt látni a szövegváltozatunk hasonlóságait vagy éppen különbségeit, az eltérő szintaktikai megoldásokat. A legizgalmasabb eltérésekre azonban nem ezekben, hanem a *Leaf by Niggle* fordításában bukkantam, amely Szántai Zsolt változatában *Pepecs mester faleveleként*, az én fordításomban pedig egy válogatáskötet (*A fa és a levél*) részeként, *A levél* címmel jelent meg.

Hogyan került hozzád a Tolkien világai magyar fordítása?

Évek óta dolgoztam már külsősként a Corvina Kiadónak, a fő profiljuknak megfelelően elsősorban ismeretterjesztő könyvek fordítójaként, amelyek igen változatos témaköröket érintenek, a veterán autóktól egészen a floráriumokig. Amikor a *Tolkien világai* kiadásának lehetőségét fontolgatták, a kiadó azóta nyugdíjba vonult vezetője, egykori egyetemi tanárom, Kúnos László elsősorban a korábbi Tolkien-fordítóknak gondolkodott. És amikor rákeresett a Tolkien-bibliográfiára, meglepődve látta, hogy én is közéjük tartozom. Ezek a fordításaim egyébként az

Kép: Peller Henriett (Sil)

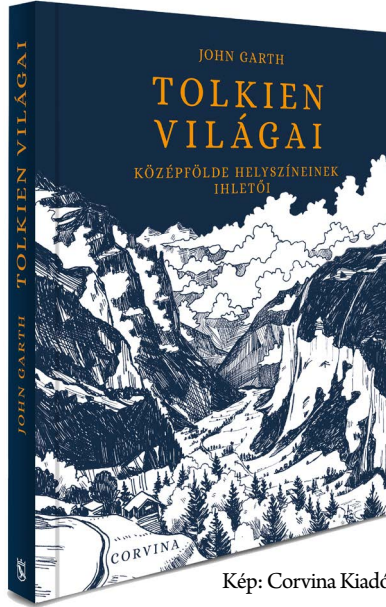
1990-es években jelentek meg, úgyhogy nosztalgikus érzés volt ilyen hosszú kihagyás után ismét Tolkiennal foglalkozni.

Mi volt a legnagyobb kihívás a *Tolkien világi fordítása során?*

Többféle kihívással is szembesültem, köztük két olyan nehézséggel is, amely annak ellenére, hogy elég gyakorlott fordító vagyok, teljesen új természetű volt számomra, és kellemtelen meglepetésként ért. Azt már megszoktam, hogy mivel licenckiadásról van szó, igen feszesen kellett fordítanom, hogy a tördelésben az eredeti kiadásnak megfelelően elférjen a szöveg a hasábokban, inzer-boxokban. Ami váratlanul ért, az a Covid19-járvány miatti huzamosabb ideig tartó korlátozások voltak, amelyek miatt nem mehettem könyvtárba, hogy kikereshessem a könyvben szereplő számos Tolkien-idézet magyar megfelelőjét. Az összes Tolkien-kötet pedig nekem sincsen meg, arról már nem is beszélve, hogy mostanra már számos fordításuk és kiadásuk született a Tolkien-műveknek. Így aztán jóval többször kellett segítséget kérnem a kézirat véglegesítéséhez, mint bármely másik fordítói munkámhoz korábban. Ezúton is szeretném megköszönni a lektor, dr. Uhrman Iván lelkiismeretes és pontos munkáját, az idézetek kereséséhez nyújtott sok-sok segítséget pedig a Magyar Tolkien Társaság tagjainak, akikkel a Facebook-csoporton keresztül sikerült kapcsolatba kerülnöm. Még így is komoly nehézséget jelentett például Tandori fordításaiból visszakeresni az idézeteket: ő annyira szabadon kezelte az eredeti szövegeket, hogy néhol csak nyomokban lelhető fel az angol változat. Szakmailag nem volt könnyű annak kezelése sem, hogy számos pontatlanságra, sőt, tévedésre bukkantam John Garth szövegében, így sokkal többet dolgoztunk a lektorral az adatok ellenőrzésén, mint amire számítottunk. A fordítás véglegesítése előtt ezért magával a szerzővel is leveleztem, hogy egyeztessünk az igen hosszú sikeredett hibajegyzékről. Legnagyobb sajnálatomra Garth végül csak igen kevés esetben fogadta el a lektorral közösen megfogalmazott javaslatokat, hiába érveltünk újra meg újra. A kiadóval kötött megállapodás értelmében fordítóként természetesen csak a szerző hozzájárulásával térhetek el az eredeti szövegtől, így sajnos a magyar kiadást sem

sikerült mentesítenünk a pontatlan vagy egyenesen téves szerzői kitételektől.

Szomorú aktualitása is volt ennek a munkának, hiszen közben elhunyt Christopher, és a halála bennünket, Tolkien tisztelőit mélyen megrendített. Ez valószínűleg a tolkien életmű végleges lezárását is jelenti, ami újabb nagy veszteség.

Kép: Corvina Kiadó

Neked mi tetszett a *Tolkien világi* kötetben?

Szép kiállítású és szerethető ez a kötet, az illusztrációk igényességének köszönhetően akár albumként is megállja a helyét. Jó érzés kézbe venni, lapozgatni, akár folyamatosan végigolvasni, akár csak böngészgetni benne. Remélem, hogy az olvasók szeretni fogják, és nem csak azért, mert rengeteg munkánk van benne. A maga nemében egyedi, eredeti megközelítése ez Tolkien világainak, ami az említett pontatlanságok, nem feltétlenül megalapozott szerzői hipotézisek ellenére remélhetőleg sok új információval, érdekes adalékkal szolgál. Sok más kiváló tulajdonsága mellett különösen kedves a szívemnek Tolkien természetszeretete, az élővilág és a geológia iránti érdeklődése, ahogyan a nyelvek, a művészetek és az építészet iránti rajongása is.

Ha kérdezhetnél valamit magától Tolkienről, akkor mi lenne az?

Szívesen megkérdezném tőle, egyetért-e John Garth sokszor sarkított, nem igazán megalapozott következtéseivel, és olykor vitatható, sőt, akár cáfolható értelmezéseivel. Különösen azért, mert biztosra vehetjük, hogy a szerző még újabb kötetet is tervez kiadni Tolkienről és műveiről.

Németh Anikó Tolkien-fordításai

- J. R. R. Tolkien: *A wootton-i kovácmester*. Fátum-ars, Budapest, 1994.
- J. R. R. Tolkien: *Giles, a sárkány ura*. Fátum-ars Merényi, Budapest, 1994.
- J. R. R. Tolkien: *A Gyűrű nyomán – Fa és levél*. Merényi, Budapest, 1996.
- John Garth: *Tolkien világi – Középfölde helyszíneinek ihletői*. Corvina, Budapest, 2021.